బంగారు మురుగు

శ్రీరమణ

నాకు ఆరేళ్లప్పుడు మా బామ్మకి అరవై ఏళ్లు. మా అమ్మానాన్న ఎప్పుడూ పూజలు పునస్కారాలూ, మళ్లూ దేవుళ్లూ గొడవల్లో ఉండేవారు. స్వాములార్లు పీఠాధిపతులూ- ఎత్తే పల్లకీ దింపే పల్లకీలతో మా ఇల్లు మఠంలా ఉండేది.

అమ్మ తడిచీర కట్టుకొని పీఠాల్ని సేవిస్తూ, నే దగ్గరకు వెళితే, 'దూరం దూరం తాక్కూడదు,' అనేది.

బామ్మకి ఈ గొడవలేం పట్టేవికావు. అమ్మా నాన్నా, చుట్టం పక్కం అన్నీ నాకు బామ్మే. మా బామ్మకి కాశీ, రామేశ్వరం అన్నీ నేనే. ఓ కంచంలో తిని ఓ మంచంలో పడుకొనేవాళ్లం.

పెద్దతనపు నస, అత్తగారి సాధింపులూ, వేధింపులూ బామ్మ దగ్గర లేవు. ఎవరేనా, 'ఈ ముసలమ్మకి భయమూ, భక్తీ రెండూ లేవు...' అంటే, 'దయ కంటే పుణ్యం లేదు, నిర్దయ కంటే పాపం లేదు. చెట్టుకి చెంబెడు నీళ్లు పోయడం, పక్షికి గుప్పెడు గింజలు చల్లడం, పశువుకి నాలుగు పరకలు వెయ్యడం, ఆకొన్నవాడికి పట్టెడు మెతుకులు పెట్టడం- నాకు తెలిసిందివే,' అనేది.

బామ్మకి పుట్టింటివాళ్లిచ్చిన భూమి నాలుగైదెకరాలు ఇంకో ఊళ్లో ఉండేవి. మా ఊరికి పది కోసుల దూరం. ఏటా పంటల కాలంలో కౌలు చెల్లించడానికి రైతులు వచ్చేవాళ్లు. వచ్చీ రాగానే వాళ్లని ఆప్యాయంగా పలకరించేది. పుట్టిన ఊరు విశేషాలన్నీ గుక్క తిప్పుకోకుండా అడిగేది. వాళ్లు బదులు చెప్పకుండానే మళ్లీ ప్రశ్న- ప్రశ్న మీద ప్రశ్న వర్షం కురిపించేది. రైతులేమో పంట తెగుళ్ల గురించి, అకాల వర్షాల గురించి సాకులు చెప్పి పావలో బేడో చేతులో పెట్టి వెళ్లాలనే ఆలోచనతో దిగులు మొహాలు తగిలించుకు వచ్చేవాళ్లు. ఆ మాట ఎత్తడానికి బామ్మ అవకాశం ఇస్తేనా-?

"ఎండనపడి వచ్చారు కాళ్లు కడుక్కోండర్రా," అనేది. వడ్డన ఏర్పాట్లలో పడిపోయేది. విస్తరి వేసిం దగ్గర్నుంచి పెరుగు అన్నంలోకి వచ్చేదాకా వాళ్లతో ఊరి వాళ్ల కబుర్లన్నీ వాగించేది.

తీరా పెరుగన్నం చివర్లో, "ఏరా అబ్బీ ఈ ఏడాది పంటలెలా ఉన్నాయిరా?" అని అడిగేది.

వాళ్లకి పచ్చి వెలక్కాయ గొంతున పడ్డట్టయేది. కమ్మటి భోజనం కొసరికొసరి వడ్డిస్తే తిని, పైగా తిన్న విస్తరి ముందు కూచుని, 'పంటలు పోయాయ'ని చెప్పడానికి నోరాడక, "ఫర్వాలేదమ్మా దేవుడి దయవల్ల," అనేవాళ్లు. ఇంకేం చేస్తారు పాపం, అణాపైసలతో శిస్తు అప్పగించి వెళ్లేవాళ్లు. వెళ్లేటప్పుడు, "ఇదిగో బుల్లి పంతులూ! మీ అవ్వ గట్టి పిండమే," అని ఎగతాళి చేసి వెళ్లేవాళ్లు.

బడికి వెళ్లనని మారాం చేసినపుడల్లా బామ్మ నాకు అండగా ఉండేది. "పసి వెధవ, గ్రాహ్యం వస్తే వాడే వెళ్తాడు. అయినా ఒక్కగానొక్కడు బతకలేక పోతాడా..." అంటూ నన్ను చంకనేసుకు బయటకు నడిచేది.

మా ఇంటి పెరడు దాటగానే పెద్ద బాదంచెట్టు ఉండేది. అది మా స్థావరం. రోజులో మూడొంతులు అక్కడే మా కాలక్షేపం. బాదంచెట్టు పచ్చటి గొడుగు పాతేసినట్టు ఉండేది. రాలిన పండు ఆకులు విస్తరి కుట్టుకుని బామ్మ భోజనం చేసేది. దాని చుట్టూ చిన్న మట్టి అరుగు ఉండేది.

"దీన్ని కాపరానికొచ్చేప్పుడు మా పుట్టింటి నుంచి తెచ్చా... అప్పుడు జానా బెత్తెడుండేది. నువ్ నమ్మవ్... పిచ్చిముండకి మూడే ఆకులు బుల్లిబుల్లివి ఉండేవి..." రోజూ ఒకసారైనా ఈ మాట నాకు చెప్పేది. 'నే కాపరాని కొచ్చి ఎన్నేళ్లో ఈ పిచ్చిమొద్దుకి అన్నేళ్లు,' అంటూ మానుని చేత్తో తట్టేది ఆపేక్షగా.

ఇప్పటికీ బామ్మ చెంబెడు నీళ్లు దానికి పోస్తూనే ఉంటుంది. మానుకి రెండు తొర్రలుండేవి. పై తొర్రలో రెండు రామచిలకలు కిలకిలలాడుతూ కాపరం చేస్తుండేవి. ఇంకో తొర్రలో బామ్మ నాకోసం చిరు తిళ్లు దాచేది. కొమ్మకి తాళ్ల ఉయ్యాల ఉండేది. కాకులు పడేసిన బాదంకాయలు వైనంగా కొట్టి నాచేత బాదంపప్పులు తినిపించేది. ఆ బాదంచెట్టు మా ఇద్దరికీ తోడూనీడా.

ఊరు లేచేసరికి వాకిలంతా తీర్చిదిద్ది ముగ్గులు పెట్టేది బామ్మ. రాత్రి నాకు జోల పాడుతూ రేపటి ముగ్గు మనసులో వేసుకొనేది. ముగ్గులు అయ్యేదాకా నేను బామ్మ వీపుమీద బల్లిలా కరుచుకుని పడుకుని కునుకు తీస్తుండేవాణ్ణి.

"అసలే నడుం వంగిపోయె... పైగా ఆ మూట కూడా దేనికి?" అని మా అమ్మ అంటే, "వాడు బరువేంటే. వాడు వీపున లేకపోతే ముగ్గు పడదే తల్లీ... చూపు ఆనదే అమ్మా," అనేది బామ్మ.

సమస్త దేవుళ్లకీ మేలుకొలుపులు పాడుతూ వాకిలి నాలుగు దిక్కుల్నీ ముగ్గుతో కలిపేది. అప్పుడు మా మండువా లోగిలి నిండుగా పమిట కప్పుకు నిలబడ్డ పెద్ద ముత్తయిదువులా ఉండేది. "పాట పాడి దేవుళ్లని లేపకపోతే వాళ్లు లేవరా," అని అడిగితే, "పిచ్చిసన్నాసీ దేవుళ్లు నిద్దరోతార్రా! దేవుడు నిద్దరోతే ఇంకేవైనా ఉందీ! మేలుకొలుపులు మనకోసమే, చక్ర పొంగలీ మనకోసమే," అనేది బామ్మ.

తెల్లారగానే నూనెరాసి, నలుగుపెట్టి కాకరపందిరి కింద ముక్కాలిపీట మీద కూచోపెట్టి వేడినీళ్లు పోసేది. "చిక్కిపోయాడమ్మా పిల్లాడు... పొడుగు సాగుతున్నాడో ఏమో," అని బామ్మ రోజూ నలుగు పెడుతూ దిగులు పడేది. ఒంటిమీద చిన్న గాటో, దెబ్బో, పొక్కో కనిపిస్తే, "అఘాయిత్యం వెధవ్వి. ఎక్కడ తగిలించుకున్నావ్," అని గారాబంగా కేకలేసి తెగ దిగులుపడిపోయేది. నాకప్పుడు ఎంతో హాయిగా అనిపించేది.

నెలకోసారి భజంత్రీవాడు వచ్చేవాడు. బాదం చెట్టు కింద నేను, మా బామ్మ తలపని చేయించుకొనే వాళ్లం. ముందు నా వంతు-

"ఒరేవ్ జాగ్రత్తగా చెయ్. పిల్లాడి క్రాపు తెల్లదొర క్రాపింగ్‌లా ఉండాలి," అని హెచ్చరికలూ, సలహాలూ ఇస్తూ ఎదురుగా కూర్చునేది బామ్మ. అయినా వాడి పద్ధతిలో వాడు తిరపతి మెట్లతో డిప్పకొట్టుడు కొట్టేసేవాడు. తనవంతు వచ్చినపుడు చేతిన ఉన్న బంగారు మురుగు తీసి నా చేతికి తొడిగేది. స్నానం చేశాక కుంకుడు రసంతో ఆ బంగారు మురుగుకి మెరుగు తెప్పించి తన చేతికి వేసుకొనేది. మెరుస్తున్న చేతిని తృప్తిగా చూసుకొనేది.

బజారు చిరుతిళ్లు తినకూడదని నామీద గట్టి ఆంక్ష ఉండేది. ఆరోగ్యం కంటే కుటుంబ మర్యాద దెబ్బతింటుందని. నాకవేం తెలిసేవికావు. బెల్లపుజీళ్లు, పీచు మిఠాయి, జంతికలు, తేగలు కొనుక్కు తినాలని నాలిక పీకేది. బామ్మని అడిగితే, 'ఓస్ అంతేకదా! పద,' అని కోరినన్ని కొనిపెట్టేది. మరికొన్ని బాదంచెట్టు భోషాణంలో దాచిపెట్టేది. బామ్మ నా పాలిట వరాలిచ్చే దేవత.

మనవడికి అడ్డమైన గడ్డీ కొనిపెడ్తోందని తెలిసి, బామ్మకి డబ్బు దొరక్కుండా ఇంట్లో కట్టడి చేశారు. దీని మీద ఇంట్లో చాలాసార్లు గొడవలు జరిగాయి. బామ్మ మీద నిఘా వేసినా నా చిరుతిళ్లకి లోటు రాకుండా చూస్తోంది. బియ్యం ఒళ్లో పోసుకొచ్చి జీళ్లు తేగలూ నైవేద్యం పెట్టేది నాకు. అదీ తెలిసిపోయింది. బియ్యం డబ్బాకి తాళం పడింది. దాంతో నా నోటికి కూడా. అత్తగారి ఆట కట్టిందని అమ్మ సంతోషించింది.

"ఇంటి దీపానివి, చక్రవర్తివి నీకీ కరువేంటి నాయనా," అని బామ్మ బాధపడింది.

ఆరోజు పీచుమిఠాయి వాడు ఊళ్లోకి వచ్చాడు. వాడు రోజూ రాడు. సంతరోజు మాత్రమే వస్తాడు. మూడువైపులా రేకు, ఓవైపు సరుకు కనిపించేలా అద్దం ఉన్న డబ్బా- విచ్చిన గులాబీలు కుక్కినట్టు డబ్బా నిండా పీచుమిఠాయి పొత్తులు- వాడు డబ్బా చప్పుడు చేస్తూ, 'పీచ్మిఠా,' అని చిత్రంగా అరుస్తూ వీధిన వెళుతుంటే నా నోరెంత ఊరిందో బళ్లో ఉన్న నాకు తెలుసు, ఇంట్లో ఉన్న మా బామ్మకి తెలుసు. 'పీచ్మిఠా,' అరుపు దూరం అవుతున్నకొద్దీ నాలో బెంగ ఎక్కువవుతోంది. ఆ క్షణంలో బామ్మ బడి గుమ్మంలో ప్రత్యక్షమైంది.

పంతులుగారు ప్రభవ విభవలు చెప్పిస్తున్నారు. బామ్మ రాకతో ప్రమోదూత దగ్గర ఠక్కున వల్లింపు ఆగి తరగతి నిశ్శబ్దం అయింది. నరసింహం పంతులు గారంటే గండభేరుండం! పిల్లలూ పెద్దలూ హడిలి చచ్చే

వారు. ఆయనకి బుర్ర మీసాలు, కళ్లద్దాలు, గుండూ పిలక, చేతిలో బెత్తం, నాలుగువైపులా చూడగల మిడి గుడ్లు ఉండేవి. మా బామ్మ బడి గుమ్మంలోకి వస్తూనే, "ఒరే నరసింహా నా మనవణ్ణి పంపరా," అంది. ఆయన నావైపు చూసి పోరా అనేలోగానే పలకా పుస్తకంతో నిలబడి ఉన్నాను. "ఫో..." అనడమేమిటి తొర్రలో రామ చిలకలా తుర్రున దాటుకున్నాను.

అవతల వీధి చివర పీచ్మిఠా వాడు నాకోసమే నిలబడి ఉన్నాడు. అప్పటికే వాడితో బేరసారాలు పూర్తిచేసింది బామ్మ. రెండు మిఠాయి పొత్తులు, నాలుగు పుంజీల జీళ్లు ఇప్పించింది. జీళ్లు జేబులో పోసుకొని, బామ్మ కొంగు చాటు చేసుకొని మిఠాయిలు రెండూ మింగేశాను. ఆ రంగుకి నోరు ఎర్రగా హను మంతుడి మూతిలా అయిపోయింది.

"ఈ మొహంతో ఇంటికెళ్తే ఏవన్నా ఉందీ..." అంటూ కాసేపు బజారు పెత్తనం చేయించి, బడిగంట కొట్టాక బావి దగ్గర మూతి కడిగి, కొంగుతో తుడిచి ఇంట్లో ప్రవేశపెట్టింది.

తెల్లారి పొద్దున దేవతార్చనలో ఉండే బుల్లి కంచు గంట కనిపించలేదని అమ్మ కంగారుగా వెదికే స్తోంది.

"ఎక్కడికి పోతుందీ... ఎలిక ముండలు లాక్కెళ్లి ఉంటాయి..." అని బామ్మ పట్టీపట్టనట్టు సర్దేస్తూ మాట్లాడుతోంది.

"అయినా ఎలికలు గంటనేం చేసుకుంటాయి బామ్మా," అంటే, "పెళ్లికి కడతాయ్... వెధవాయ్," అని అరిచి నా నోరు నొక్కి బయటికి లాక్కెళ్లింది.

తొర్రలో దాచుకున్న నాలుగు పుంజీల జీళ్లు రెండ్రోజుల్లో పూర్తయినాయి.

మళ్లీ సంతరోజు వచ్చింది. ఇంట్లో పెద్ద గాలి దుమారం లేచింది. నాన్న అరుపుల ముందు బామ్మ ముద్దాయిలా నిలబడి ఉంది. వాకిట్లో పీచుమిఠాయిల వాడు నిలబడి ఉన్నాడు. క్రితం వారం వాడికి బామ్మ కంచుగంట ఇచ్చిందట. ఆ లెక్కలో వాడు మనకి నాలుగు మిఠాయిలు, ఆరు పుంజీల జీళ్లు ఇంకా బాకీ ఉన్నాట్ట! అవి ఇచ్చేసి వెళ్దామని సరాసరి వాడు ఇంటికి వచ్చాడు. అదీ గొడవ. సడీ చప్పుడు చెయ్యొ కూడదనుకున్న గంట గణగణా బామ్మ గుండెల్లో మోగింది.

"దేవుడి గంటనే పాపభీతి కూడా లేకపోయె...." అంది అమ్మ నిష్ఠూరంగా.

"హంత పాపభీతి పడాల్సిందేముందీ... అయినా ఘంటలో ఉంటాడా దేవుడు... పసివాళ్ల బొజ్జలో ఉంటాడుగాని..." బామ్మ సాయకారం తీసింది.

"ఈ మెట్ట వేదాంతాలకేంలెండి... ఇట్లాగే వది లేస్తే అవ్వ మనవడు కలిసి ఆ చేతి మురుగు కూడా కరిగించేసుకు తింటారు," అంది అమ్మ నాన్నకి బోధ పడాలని.

నాన్న కలిగించుకు మాట్లాడేలోగా బామ్మ కోపంగా గొణుక్కుంటూ చరచరా వెళ్లి బాదంచెట్టు కింద కూచుంది. నేను వెనకే భయంభయంగా వెళ్లా... కొంచెం దూరంగా నిలబడ్డా.

"...నువ్వు కాదుగాని... ఛీ... నీతో నా చావు కొచ్చిందిరా. ఇన్నేళ్లొచ్చి ఆహరికి నా బతుకు దొంగ బతుకై పోయింది... ఫో అసలు నా ఛాయలకి రావద్దు... మీ అమ్మానాన్న ఉన్నారుగా... వాళ్లతోనే ఊరేగు... నాది అనుకొంటే దుఃఖం... కాదు అనుకొంటే సుఖం..." అంటూ బామ్మ బావురుమని ఏడ్చింది. కంటిధార ఎండిన బాదం ఆకుల మీద టపటపా రాలింది. పిడుగులు రాల్తున్నంత చప్పుడు నా చెవికి... దేవుడు ఏడుస్తుంటే ఎంత భయం వేస్తుంది... దిక్కులేనివాళ్లకి? ఒక్కసారి బేర్‌మని పెద్దగా ఏడ్చాను. బామ్మ తటాలున చేతులు జాపి ఒళ్లోకి లాక్కుంది. అక్కడే చెట్టు కింద ఎండాకుల మీద బామ్మ ముడుచుకు పడుకొంది. నేను బామ్మ పక్కనే ఒదిగి దిగాలుగా కూచున్నా. బామ్మ గుర్రుపెట్టి నిద్రపోయింది. బామ్మ మీద గండుచీమలు పాకుతుంటే వాటిని దులిపేస్తూ- వెన్ను మీద చెయ్యి వేసి నా పక్కలో కూచునే బామ్మలా కూచున్నాను. కాకి రాల్చిన రెండు బాదం కాయలు గుండు మీద పడితే బామ్మ ఉలిక్కిపడి లేచింది. నాకు నవ్వొచ్చింది. సంగతి అర్థం కాగానే బామ్మ కూడా ఫక్కున నవ్వింది. ఆ నవ్వు కొండంత ధైర్యమై నన్నావరించింది.

*

దసరా రోజులు వచ్చాయి.

ఒక పెద్ద పీఠం మందీమార్బలంతో మా ఇంట్లో దిగింది. స్వాములారు, శిష్యగణం, సేవకులు, వంట లక్కలు, గున్న ఏనుగు, నాలుగు ఆవులూ, వాటి దూడలూ, జింకపిల్ల, రెండు పల్లకీలు, ఇవిగాక బోలెడు సాధన సామగ్రి నాలుగు గూడు బళ్లనిండా దిగాయి.

ఇల్లంతా ఆక్రమించుకొని సిపాయిల్లాగా వాళ్లే ఎక్కడెక్కడ ఏమేమిటి ఎట్లా అమర్చుకోవాలో చూసు కొంటున్నారు. నేను, బామ్మ పరాయివాళ్లలా చోద్యం చూస్తున్నాం.

"ఇవాళ్టి నుంచి మన కొంప సర్కస్ డేరా అనుకో," అంది బామ్మ.

వాళ్లు మాట్లాడే భాష కూడా చిత్రంగా ఉంది. మా నాన్నని గృహస్థు అని పిలిచేవాళ్లు. సామాజికులు, పూర్ణ దీక్షాపరులు, శిష్య పరమాణువులు, పాద రేణువులు... ఏవిటో నాకు అర్థంకాని మాటలు చాలా వినిపించేవి. అంటే ఏవిటని బామ్మని అడిగితే, "అంతా మనుషులేరా అబ్బీ. ఉత్తినే... అదో ఆడంబరం," అన్నది బామ్మ.

గున్న ఏనుగుకి రోజూ బెల్లంబుట్ట, అరటిపళ్లగెల అందించేవారు. దాని సేవకి ఇద్దరు మావటీలు. శ్రీ మావటీగారిని మంచి చేసుకొని నన్ను ఒక్కసారైనా ఏనుగు ఎక్కించాలని బామ్మ తంటాలు పడ్డది కాని వారు సాధ్యపడదన్నారు. పల్లకీపైన ఉండే శాటిన్ వస్త్రం చుట్టేసి, పల్లకీలని దేవిడీలో జాగ్రత్త చేశారు. పల్లకీ ఎక్కించమని హఠం చేస్తే, "ఆ సన్నాసి పల్లకీ మనకెందుకురా... నీ పెళ్లికి దీని జేజెమ్మలాంటి పూసలపల్లకీ పెట్టించి ఊరూ పేటా ఊరేగిస్తా..." అని బామ్మ సముదాయించింది. అందరూ నిద్దర్లు పోయాక సాములారి జింక చర్మంమీద నన్ను కాసేపు పడుకో బెట్టింది బామ్మ. బలే మెత్తగానూ, తమాషాగానూ ఉంది. జింక పిల్లతో ఆడుకోవాలనిపించేది. కాని బామ్మ దాన్ని శత్రు వర్గంగా భావించి దూరంగా ఉంచేది.

మా ఇంట్లో అర్చనలు, దీక్షలూ, హోమాలూ ఘోటకంగా సాగుతున్నాయి. వచ్చేపోయే భక్తులు, బంధువులు అంతా కోలాహలంగా ఉంది.

స్వామివారు వెండిరేకులు తాపడం చేసిన సింహాసనం మీద కూచుని తావళం తిప్పుతూ ఉండేవారు. ఎప్పుడూ గంభీరంగా ఉండేవారు. ఎప్పుడేనా ఒక చిరునవ్వు ప్రసాదించేవారు భక్తులకి. అలౌకిక విషయాల్లోనూ, లౌకిక విషయాల్లో కూడా తల దూర్చేవారు. వంటలూ, పిండివంటలూ, కూరలూ, పులుసులూ అన్నీ ఏమేం ఎట్లా చెయ్యాలో ఆయనే చెప్పేవారు. చెప్పడం అనకూడదుట, ఆదేశించారు అనాలిట! చూట్టానికి వచ్చారనకూడదు దర్శనానికి వచ్చారనాలిట.

"పాదాలివ్వండి స్వామీ," అని ప్రాధేయపడేవాళ్లు. వాళ్లకి ప్రాప్తం ఉంటే పాదాలిచ్చేవారు. లేనివాళ్లు పాంకోళ్లకి మొక్కి వెళ్లిపోతుండేవారు.

సాములారు భోజనం చేశాక (అపచారం భిక్ష స్వీకరించాక) వెండి గొలుసుల ఉయ్యాలబల్ల మీద బాలీసుల మీద వాలి అరమోడ్పు కన్నులతో భుక్తాయాసం తీర్చుకొనేవారు. వింజామరలు విసరడానికి మేవంటే మేవని వంతుల కోసం పోట్లాడుకొనేవాళ్లు భక్తులు.

"జార్జి చక్రవర్తిదే భోగం- మళ్లీ మీ స్వామివారిదే భోగం," అనేది శిష్యుల దగ్గర మా బామ్మ. వాళ్లు దానికెంతో గర్వపడేవాళ్లు.

సాయంత్రం ఆయన వేదాంత విషయాలు బోధించేవారు. అర్థం అయినా కాకపోయినా అంతా శ్రద్ధగా వినేవాళ్లు. అయ్యవారికి శాలువలు, అమ్మవారికి పట్టువస్త్రాలు, పళ్లు, రొక్కం కానుకలుగా సమర్పించుకొనేవాళ్లు.

ఒకరోజు శిల్కు లాల్చీ, నాలుగువేళ్లకీ ఉంగరాలు, మెడలో పతకపు గొలుసుతో ఆర్భాటంగా గుర్రబ్బండి దిగాడొక భక్తుడు. వస్తూనే స్వామివారి పాదాల మీద వాలాడు- స్వామివారు వాత్సల్యంతో వందనం స్వీకరించారు. జోడించిన ఉంగరాల చేతుల్ని తమ చేతుల్లోకి తీసుకొని, "ఎట్లా ఉందిరా వ్యాపారం?" అని అడిగాడు.

"అంతా తమ దయ," అన్నాడా భక్తుడు.

"రాహువు ఇల్లు మారుతున్నాడు ఇక నీకు తిరుగులేదురా. పట్టిందంతా బంగారమే," అన్నాడు స్వామి భక్తుడి చేతులు వదిలిపెడుతూ. భక్తుడి నడిమి వేలునున్న ఎర్రరాయి ఉంగరం స్వామి చేతిలోకి వచ్చింది. పక్కనే ఉన్న శిష్యుడి దోసెట్లో వేసి, "అమ్మవారికి ముక్కెర చేయించండి," అని చిరునవ్వుతో ఆదేశించారు. ఆ భక్తుడికి వేలు ఊడినంత బాధ కలిగింది. పెదాలు తడారిపోయినాయి. బిక్కచచ్చి, "తమ చిత్తం," అన్నాడు ఎప్పటికో తేరుకొని.

"కాదు తల్లి ఆజ్ఞ," అన్నారు స్వామి గంభీరంగా.

మనోవాక్కాయ కర్మల మీద స్వామివారు ప్రసంగం కొనసాగించారు.

బామ్మ నవ్వాపుకోలేక సభలోంచి జారుకొంది. శిష్యుడు ఎదురైతే, "మీ దేవుడికి పట్టిందంతా బంగారమే," అని ఎగతాళి చేసింది.

లోగడ విడిది చేసినపుడు ఆయన చూపు బామ్మ బంగారుమురుగు మీద పడిందిట. "తల్లి చిట్టికాసుల పేరు కావాలని గోల చేస్తోంది. నువ్వు చెయ్యి విదిలిస్తే తల్లి కోరిక తీరుస్తా..." అన్నారట స్వామి బామ్మతో.

"అయ్యో... ఆ తల్లికి నేనిచ్చేపాటిదాన్నా. సాక్షాత్తూ మహాలక్ష్మి. ఆమెకేం తక్కువ స్వామీ," అని బామ్మ భక్తి భావంతో సవినయంగా సమాధానం చెప్పిందిట.

"ఒరేవ్ హనుమంతుడి ముందా కుప్పిగంతులు? ఇచ్చేదాన్నయితే ఆనాడు గాంధీగారు గుమ్మంలో కొచ్చి

సౌరాజ్యం కోసం జోలెపట్టిన రోజే ఇద్దును కదా... మహా మహా ఆయనకే ఇవ్వలేదు... ఈ సర్కస్ కంపెనీకి ఇస్తానా...'' అంది బామ్మ.

అది తీర్థప్రసాదాల సమయం.

భక్తులంతా కాళ్లకి మొక్కి, తీర్థం పుచ్చుకొని మళ్లీ మొక్కి వెళ్తున్నారు. నేనూ వెళ్లి చెయ్యి జాపా. స్వాములారు ఉగ్రంగా గుడ్లురిమి, ''ఫో అవతలికి,'' అని గసిరాడు. చొక్కా తొడుక్కుని మొక్కడం, తీర్థాలు తీసుకోవడం మహాపచారంట! ఇంకేముంది కొంపలు మునిగిపోయినట్టు అందరూ హాహాకారాలు చేయడం మొదలెట్టారు. ఆ సందట్లో నా లాగూ చొక్కా విప్పేసి ఒంటి మీద నూలుపోగు లేకుండా ఆయన ముందు నిలబెట్టారు. అయినా ఆయన కటాక్షించలేదు. నన్ను బయటికి పంపెయ్యమని తీర్థపుశంఖుతో సైగ చేశారు. తెలియక జరిగిన అపచారానికి మన్నింపు కోరాలని అమ్మ వెళ్లి ఆయన ముందు నిలబడితే, మరీ రెచ్చిపోయి, ''ఇవాళ అమృతం ఎవరికీ ప్రాప్తంలేదు... అపచారానికి ప్రాయశ్చిత్తం...'' అన్నారు కఠినంగా. శంఖు కింద పెట్టేసి తావళం అందుకొని ధ్యానంలోకి వెళ్లిపోయారు.

భక్తులు, శిష్యులు అంతా నన్ను దోషిని చూసినట్టు చూస్తున్నారు. ఇదంతా చూస్తున్న మా నాన్నలో సహనం చచ్చిపోయింది. నన్ను బయటికి బరబరా లాక్కెళ్లి, పూనకం వచ్చిన మనిషిలా చావగొట్టారు. ఒంటి మీద ఆచ్ఛాదన కూడా లేదేమో ఒళ్లంతా వాతలు తేలాయి. గుక్కపెట్టి పరుగెత్తాను. బామ్మ పరుగు పరుగున ఎదురొచ్చి రెండు చేతులా నన్నెత్తుకొని గుండెలకు పొదువుకుంది. భయం, బాధ, ఉక్రోషం, ఒంటరితనం- ఇవన్నీ ఆవరించిన నాకు మా బామ్మ వెయ్యి చేతులు నాకోసం జాపిన అమ్మవారిలా కన్పించింది. గబగబా బాదంచెట్టు కిందకి తీసుకెళ్లింది. వాతలు చూసింది. వలవలా ఏడ్చింది. ఒళ్లంతా నిమిరింది. పైకొంగు కప్పింది. ''ఆ బడుద్ధాయికి నిన్ను కొట్టేందుకు చేతులెలా వచ్చాయిరా దూర్వాసపు పుటకా వాడూనూ,'' అంటూ నాన్నని తిట్టింది. నా ఏడుపు ఎక్కిళ్ల స్థాయికి తగ్గింది. బామ్మ మాత్రం బుసలు కొడుతోంది.

ఇంతలో స్వాములారి ఆంతరంగిక శిష్యుడు మడి ధోవతులు ఆరెయ్యడానికి పెరడువైపు వచ్చాడు.

''దీక్షితులూ ఇట్రా,'' అని గద్దింపుగా పిలిచింది. ఆ పిలుపుకి ఆయన ఉలిక్కిపడ్డాడు. ఆ సంబోధన... ఆ ధాటీ- దీక్షితులుగారంటే స్వాములారి తర్వాత స్వాములారంతటివాడు. పెద్దాయన అలవాట్లు, ఇష్టాయిష్టాలు, వేళావేళలు, కళాకళలూ అన్నీ తెలిసినవాడు. స్వామివారికి జలుబు చేస్తే దీక్షితులుగారికి తుమ్ములు వస్తాయి. అలాంటిది వారి సంబంధం. దీక్షితులు సంకోచిస్తూనే నాలుగడుగులు బామ్మవైపు వేశాడు.

''ఏం స్వాములారయ్యా బోడి సాములారు... పసి వెధవకి ఎలా వాతలు తేలాయో చూడు... పైన చొక్కా ఉంటేనే అంట్లవెధవ అయిపోయాడా అభం శుభం తెలీని పసిబిడ్డ... ఆ మాటకొస్తే దేహశుద్ధి లేని పుండాకోర్లు చాలామందున్నారు మీ గుంపులో... చేతనైతే వాళ్ల చర్మాలు ఒలిపించి తీర్థాలు పోయమను... ఊరిఖే బృహదారణ్యాలు భగవద్గీతలు వల్లిస్తే లాభంలేదు... మానికతో జొన్నలు కొలిస్తే బలం వస్తుందా? దంచాలి, వండాలి, తినాలి, హరాయించుకోవాలి. అప్పుడొస్తుంది బలం... ఔనా? మీ పీఠాయ్‌కి చెప్పు... నాకేం భయం లేదు... వీడి బోడి శాపం నన్నేం చేయదు...'' బుసలు కొట్టే బామ్మ మాటలకి దీక్షితులు బుర్ర తిరిగిపోయింది. పిలక తడుముకొంటూ పిల్లిలా జారుకొన్నాడు. అయినా బామ్మ ఆగలేదు. ''ధిక్కారమును సైతునా అని వేమూరి గగ్గయ్యలా గుడ్లూ వీడూనూ... పిచిక మీద బ్రహ్మాస్త్రం అనీ... ఒకపక్క నుంచి ఎకరాలు హరించిపోతున్నా తెలీడంలేదు... అరిశెల్ని, అప్పాల్ని వదల్లేనివాడు అరిషడ్వర్గాల్నేం వదుల్తాడు...'' స్వాములారిని, మా నాన్నని కలగలుపుగా దీక్షితులు వెళ్లిన అరగంట దాకా బామ్మ తిడుతూనే ఉంది.

రాత్రి అమ్మ నన్ను గట్టిగా కరుచుకొని కంటి నిండా ఏడ్చింది. నూనె రాసింది. నాన్న రోజంతా అన్నం తినలేదు.

''ముందే ఉండాలి నిగ్రహం... ఉపోషం ఉంటే పిల్లాడి వాతలు పోతాయా... అంత తామసం కూడదు,'' అని బామ్మ మందలించింది. తలదించుకొన్నారుగాని నాన్న మారు మాట్లాడలేదు.

స్వాములారి మీద కాదు యావత్తు పీఠం మీద బామ్మ కత్తి కట్టింది. పాకశాలలో వంటవాడి మీద ధాష్టీకం చేసి నాలుగు చిట్టిగారెలు కొంగులో వేసుకొచ్చి వేడివేడిగా నాచేత తినిపించింది. దీక్షితుల్ని పనిమాలా పిలిచి, ''ఇదిగో మహా నివేదన కాకుండానే చిట్టిగారెలు పిల్లాడికి పెట్టా... చెప్పుకో దిక్కున్న చోట... మొక్కకి చెంబుడు నీళ్లు పొయ్యడం... పక్షికి గుప్పెడు గింజలు చల్లడం, పశువుకి నాలుగు పరకలు వెయ్యడం, ఆకొన్నవాడికి పట్టెడన్నం పెట్టడం ఇదే నాకు తెలిసిన బ్రహ్మ

సూత్రం...'' సవాలు చేసింది బామ్మ. పాపం దీక్షితులుకి బామ్మంటే సింహస్వప్నమయింది. ఎప్పుడు పిలిపిస్తుందో తెలీదు, ఏం తిడుతుందో తెలీదు.

రెండోరోజు సాయంత్రం వేదాంతసభలో నన్ను పిలిచి ఒళ్లో కూచోబెట్టుకొన్నారు స్వామివారు. జామపండు ఇచ్చి, ''మొత్తం తినా(ల్రా,'' అని తినిపించారు. నాకు పులి మీద కూచున్నట్టుంది. రుద్రాక్షలు గుచ్చుకొంటున్నాయి. అయినా ఎటూ కదలడానికి లేదు. తర్వాత మరికాస్త ముద్దుచేసి వారి పాంకోళ్లు తొడిగించి నడవమన్నారు. నేను టకాటకా చప్పుడు చేస్తూ సభలో తప్పటడుగులు వేస్తుంటే, ''ఏవమ్మో నీ మనవడు బాలకృష్ణుడు...'' అన్నారు స్వాములారు పెద్దగా నవ్వుతూ. శిష్యులంతా ఆమోదిస్తున్నట్టు ముఖాలు వికసింపజేశారు.

''అంతా తమరి వాత్సల్యం... పసివాడి అదృష్టం,'' అంది బామ్మ. ఈ సంఘటన తర్వాత దీక్షితులు సుఖంగా ఊపిరి పీల్చుకున్నాడు.

ఆ పీఠం మరోచోటికి తరలింది.

బామ్మ మేలుకొలుపులు పాడుతూనే ఉంది.

ముగ్గులు వేస్తూనే ఉంది. కాని నా చిన్నతనం బామ్మ వీపు నుంచి జారిపోయింది. నా కంచం నాదే- నా మంచం నాదే. హైస్కూలు చదువులో పడ్డాను. ఇప్పటికే ఆలస్యం అయిపోయిందనీ, నాకు వడకపోగు వెయ్యాలనీ నిర్ణయించారు.

వారం ముందుగానే సందడి ప్రారంభమైంది. గురు పరంపరతో బాటు బంధుమిత్రులతో ఇల్లు నిండింది. మా అత్తయ్యా, మామయ్యా, వాళ్లమ్మాయి కల్యాణి వచ్చారు. కల్యాణికి పదేళ్లుంటాయి. ప్రతి ఇంట్లోలాగే మేనత్త కూతురు కాబట్టి, 'నీ పెళ్లాం వచ్చిందిరోయ్,' అని పాత సరసం ఆడారంతా.

అత్తయ్య వస్తూనే బామ్మని చూసి, ''ఏమిటే అమ్మా అంతగా చిక్కిపోయావ్...'' అని బాధ నటించింది.

''నేను చిక్కేదాన్ని కాదులేవే ఎవరికీ. నువ్వు బాధపడకు,'' అంది వ్యంగ్యంగా బామ్మ.

''చూడు... ఆ చేతులు పుల్లల్లాగా అయిపోయాయ్... బావిలో చేద వేసినపుడు ఆ మురుగు జారి నూతిలో పడ్తుందేమో చూసుకో...'' సలహాగా అత్తయ్య అంటే-

''నువ్వు వెయ్యి చెప్పు లక్ష చెప్పు... చచ్చినా నా చేతి మురుగు నీకివ్వను...'' తెగేసినట్టు అన్నది బామ్మ.

అత్తయ్య కస్సున లేచింది ఆ మాటకి.

''అంటే నీ ముష్టి మురుగు కోసం పడిఛస్తున్నానా...''

''ముష్టిది కాదది బంగారపుది- సువీ అంటే రోకలిపోటని తెలుసులేవే...'' అంది బామ్మ.

''ఒక్కగానొక్క ఆడపిల్లని... కన్నకూతుర్ని... దయాపేక్షలు లేవు. మీ పెట్టుపోతలకి మేం ఎప్పుడైనా ఏడ్చామా...'' అని గద్గదస్వరంతో అత్తయ్య విజృంభించింది.

తల్లీకూతుళ్ల వాదులాట విని అమ్మ లోపల్లోపల ఆనందపడ్డది. మాటామాటా మరీ పెరక్కుండా నాన్న సర్దుబాటు చేశారు.

నా చెవిలో నాన్న బ్రహ్మోపదేశం చేశారు.

మెడలో జందెపుపోగు, చెవులకి బంగారు పోగులు నాకు కొత్త అలంకారాలైనాయి.

*

బాదంచెట్టు పండుటాకులు రాలుస్తూ కొత్త ఆకులు తొడుగుతోంది. తొర్రలో పాత చిలకలు ఎగిరిపోయి కొత్త చిలకలు వచ్చి వాల్తున్నాయి. బామ్మకి అరణంగా ఇచ్చిన ఆవుదూడకి అయిదోకారు దూడ పుట్టింది.

కంటిచూపు తగ్గినా బాగా చెయ్యి తిరిగిన బామ్మ ముగ్గులు గడి తప్పకుండా వేస్తూనే ఉంది.

పీఠాధిపతుల తాకిడీ తగ్గింది. తాతలనాటి క్షేత్రాలు తరిగిపోయాయి. అంటు మామిడితోట గృహస్థు పేరు మీద లేదిప్పుడు. దేవిడీకి గోడలు తప్ప పై పెంకులు లేవు. ఒంట్లో ఓపిక తగ్గినా బామ్మ మాట చురుకు తగ్గలేదు.

''మా ఉయ్యాల వెండిగొలుసుల్ని గున్న ఏనుగు మింగేసింది,'' అని చాలా సరసంగా చెప్పి నవ్వేది.

అమ్మకి అకాల వార్ధక్యం వచ్చింది. తడి చీరెల శిక్ష తప్పింది. నాన్న నిర్లిప్తంగా ఉంటున్నారు. అప్పటి వైభవం లేదు. అట్లాగని దరిద్రమూ లేదు. నాకు తెలిసిన వైభవం బామ్మ- బాదంచెట్టూ. అవి ఇప్పుడూ ఉన్నాయి.

'నాది అనుకొంటే దుఃఖం, కాదు అనుకొంటే సుఖం,' బామ్మ చెప్పిన బ్రహ్మసూత్రం నిజమే అన్పించింది.

*

నా ఎఫ్.ఎ. పూర్తయింది. బందరులో సర్కారు ఉద్యోగం వచ్చింది.

అయినవీ కానివీ పెళ్లి సంబంధాలు రావడం మొదలైంది. మేనత్త కూతురు కల్యాణి ప్రస్తావన వచ్చింది. కానీ బామ్మ ససేమిరా వద్దంది.

"ఆ పిల్ల పేరుకి కల్యాణే కాని ఉత్త నత్తగవ్వ. దాని తల్లి గడుసు దయ్యం. దాంతో నువ్వు సుఖపడలేవ్. పరాయి సంబంధమే చేసుకొందాం," అని బామ్మ స్పష్టంగా చెప్పింది. అత్తయ్యావాళ్లు కూడా నా కాళ్లు కడిగి పిల్లనివ్వడానికీ, పుట్టింటి బంధం నిలిచి పోవాలనీ ఏ మాత్రం ఆరాటపడలేదు. వాళ్లకీ ఒక్కతే పిల్ల. కావలసినంత ఉన్నవాళ్లు. మాకిప్పుడు ఈనాములూ లేవు, నేను బారిస్టర్‌నీ కాదు.

చూసిన రెండు మూడు సంబంధాల్లో- చిన్నప్పుడు చదువు చెప్పిన నరసింహం పంతులుగారి ద్వారా వచ్చిన సంబంధం నచ్చింది. బామ్మకి మరీ మరీ నచ్చింది. తాంబూలాల దాకా వచ్చాక నాలుగు కాసుల బంగారం దగ్గర తేడా వచ్చింది. అటూ ఇటూ నరసింహంగారు మాటలు నడిపారు గాని చివరికది చిలికి చిలికి గాలివాన అయింది. పెద్దవాళ్ల మధ్య సొమ్ము కంటే పంతాలు అడ్డొచ్చాయి.

"పిల్ల పొందిగ్గా ఉందిరా... పచ్చగా దొరసానిలా ఉంది... కళ్లు కజ్జికాయల్లా ఉన్నాయి... నాలుగు కాసుల బంగారం ఒక్క ముద్దుకి చెల్లు..." అంటూ బామ్మ తెగ ఊరించడం మొదలుపెట్టింది.

లోపల పంతం పెట్టుకొని పైకి మాత్రం, 'వాడిష్టం,' అని నాలిక చివరిమాట అంటున్నారు అమ్మా నాన్న.

నేను ఎటూ తేల్చుకోలేని స్థితిలో పడ్డాను.

బాదంచెట్టు కింద ఒంటరిగా కూచోబెట్టి బామ్మ హితోపదేశం మొదలుపెట్టింది.

"పిల్ల పేరు గాయిత్రి..."

"అయితే..."

"రోజూ పదిసార్లు పిలిచినా చాలు పుణ్యం పురుషార్థం... పదిమందిలో పుట్టి పెరిగిన పిల్ల..."

"అయితే..."

"కష్టసుఖాలు తెలుస్తాయి... అరటిదూట కూర ఆవపెట్టి కమ్మగా వండుతుందిట... పెద్దపెద్ద ముగ్గులు వేస్తుందిట..."

"అయితే..."

"ఒరే కోర్నాసీ దూటకూరకీ, ముగ్గులకీ బోలెడు ఓర్పూ, ఓపికా కావాల్రా- పనితనమూ ఉండాలి... పిల్లకి రుక్మిణీ కల్యాణం కంఠతా వచ్చుట- టీకా తాత్పర్యంతో సహా."

"అయితే..."

"అయితేనా? ఇష్టమైన వాడికోసం ఏదైనా చేసే జాణతనం ఉందని... నువ్విట్టాగే మీనమేషాలు లెక్కిస్తూ కూచుంటే ఆ పిల్లే నిన్ను లేవదీసుకు పోతుంది... సరేనా..." అంది నాకు రోషం తెప్పించాలని.

అయినా నేనేమీ చలించలేదు. మర్నాడు ప్రయాణం రోజు వెళ్లబోతూ నాన్న ముందు మౌనంగా నిలబడి మాట్లాడ్డానికి తటపటాయిస్తుంటే, ఆయనే అందుకొని, "నీ ఇష్టంరా. నేనేం నిధినిక్షేపాలిచ్చానని నీమీద పెత్తనం చెలాయిస్తాను. నువ్వు అన్నివిధాలా స్వతంత్రుడివి... నీకు ఇష్టమైతే మాదేవుంది... వచ్చి పీటల మీద కూచుంటాం..." అన్నారు.

విషయం తేలిపోయింది.

రకరకాల ఆలోచనలతో రాత్రంతా నిద్ర పట్ట లేదు. బామ్మ ఒక రాత్రివేళ చీకట్లో తడుముకొంటూ నా గదిలోకి వచ్చింది. నా మంచం మీద కూచుంది. మెల్లగా లేపాలని తడుముతోంది. "లేచే ఉన్నాలే చెప్పు..." అన్నాను.

"నువ్వు నిద్రపోవని తెలిసే వచ్చాన్రా... చూడ బ్బాయ్ మీ నాన్నకి ఆవేశం ఎక్కువ, ఆలోచన తక్కువ... మీ అమ్మకి మొగుడు చెప్పిందే వేదం. ఈ కోపతాపాలు నాల్రోజులుంటాయ్ ఆనక పోతాయ్... మిగిలేది నిక్షేపంలాంటి పిల్ల... అంచేత నిష్కర్షగా గాయిత్రినే చేసుకొంటానని తేల్చి మరీ వెళ్లు..."

నేను ఏమీ చెప్పకుండా అటు తిరిగి పడుకొన్నాను.

"ఒరేవ్ అధిక మాసాలతో ఎనభై దాటేశా... నీ పెళ్లి చూడాలని ప్రాణం ఉగ్గబట్టుక్కూచున్నా... ఆ పిల్ల గోరింటాకుతో పారాణి పెట్టుకొంటే నీ కాళ్లు పండాలి. నువ్వు ఆకువక్క వేసుకొంటే అమ్మడు నోరు పండాలి. అదీ ఇదీ అయి ఆనక మీ కడుపు పండాలి. నేను మళ్లీ నీ ఇంటికి రావద్దూ..." బామ్మ గొంతు జీరబోయింది. కన్నీటిచుక్క నా గుండెమీద పెద్దగా రాలింది.

*

ఉద్యోగం ఊరు చేరగానే గాయిత్రి సంబంధమే ఖాయం చేయమని నాన్నకి మూడుముక్కల ఉత్తరం రాశా. పోస్టు చేయకుండానే, 'ముహూర్తం నిశ్చయమైంది... ఉన్న పళంగా పదిహేను రోజులు సెలవు పెట్టి రమ్మ'ని టెలిగ్రాం వచ్చింది.

ఇంట్లో అడుగు పెడుతుండగానే బామ్మ ఎదురొచ్చి, "దిగివచ్చార్రోయ్... నీలాంటి అల్లుణ్ణి వదులు

కుంటారా... ఏదో కాస్త బెట్టు చేశారు... పాపం వాళ్లదీ పెద్ద కుటుంబం- నాలుక్కాసులు ఒక్క ముద్దుకి చెల్లురా అంటే నువ్వూ విన్నావు కాదు... చివరికి మన నరసింహం సానుకూలం చేశాడు,'' అని తెగ సంబర పడిపోతూ చెప్పింది.

నాన్న, అమ్మ దిగిరాకుండా మాట నెగ్గించుకు న్నందుకు విజయగర్వంతో ఉన్నారు. ఎవరినీ నొప్పించ కుండా కోరిన పిల్ల దొరికినందుకు, 'థాంక్ గాడ్,' అను కున్నాను. అది మా దొరవారి ఊతపదం.

*

కలతలూ, కలహాలూ లేకుండా పెళ్లి అయిపో యింది. ఒళ్లంతా కళ్లు చేసుకొని బామ్మ మా పెళ్లి చూసి ఆనందించింది. "ఒరేవ్ ఎప్పుడో నీ చిన్నప్పుడు స్వాము లారి పల్లకీ ఎక్కించమని హటం చేశావ్ జ్ఞాపకం ఉందీ? ఇహ ఊరేగు. బతుకంతా సుఖంగా అందరి కళ్లూ మీమీదే ఉండేట్టు ఊరేగండి,'' అని బామ్మ మా జంటని దీవించింది.

అక్కర తీరింది.

మర్నాడు, "నా మనవడు నచ్చాడా పిల్లా,'' అని బామ్మ కొంటెగా అడిగితే, ఔను కాదు అనకుండా, "మీ మనవడు నాకిప్పుడు మూడొందల అరవై కాసులు బాకీ- ఎట్లా తీరుస్తారో ఏమో...'' అందిట బుంగమూతి పెట్టి పెళ్లికూతురు.

ఆ మాటకి అదిరిపడి, "హాసి పిడుగా,'' అని బామ్మ గాయిత్రిని ముద్దు పెట్టుకొంది.

*

బందరులో కాపరం పెట్టాం. బామ్మ మాటలో చెప్పాలంటే ముగ్గులోకి దిగాం. ఒంటి గది- కొత్త కాపురం- బామ్మ దీవెనలా పూసలపల్లకీలో ఊరేగు తున్నట్టుంది.

ఆవిడ కాళ్ల గోరింటాకు అతడి కాళ్లకి ఎట్లా పండుతుందో అనుభవమైంది.

నేను తాంబూలం నమిల్తే గాయిత్రి నోరు ఎందు కెరుపెక్కేదో ఎరుకైంది.

బామ్మని బందరు వచ్చి నా దగ్గర ఉండ మన్నాను.

"నా ఊరు నా నేల... ఇక్కడే మట్టయిపోవా లిరా... మీ అమ్మ దొడ్డ ఇల్లాలు... నాకేం తక్కువ జరగ దులే,'' అంది దర్జాగా.

బామ్మ చివరిక్షణాల్లో చూడ్డానికి వెళ్లాం. మాట స్పష్టత లేదు. "కొత్త కాపరం బావుందా,'' అని అడిగింది. ఇద్దరం తల ఊపాం.

"కాపరం, కత్తిపీట కొత్తల్లో కంటే కొంచెం పదును పడ్డాకే బావుంటాయిరా...'' అంది మాట పెగుల్చుకొని. మేం నవ్వితే బామ్మ పెదవి కదిలింది. ముఖం వెలి గింది. మా ఇద్దరి చేతులూ చేతిలోకి తీసుకొంది. "ఒక మొక్కకి చెంబెడు నీళ్లు... గింజలు... అన్నం పెట్టా... ఆ ఫలం నాకు దక్కింది. నా బతుకు హాయిగా వెళ్లిపో యింది... నేను ఇపుడో... కాసేపో...'' బామ్మ మాటలకి నాకు దుఃఖం పొర్లుకొచ్చింది.

"నిన్ను వదిలి ఎక్కడికి పోతాన్రా వెర్రినాగన్నా... అలా వెళ్లి కాసేపు పెత్తనం చేసి మళ్లీ నీ ఇంటికే వస్తాగా...'' అంటూ ధైర్యం చెప్పి బామ్మ వెళ్లిపోయింది.

భరించలేనంత శూన్యం నాలో నిండుకుంది. అమ్మానాన్న చుట్టంపక్కం దయ దేవుడూ అన్నీ, అంతా, అందరూ ఒక్కసారి వదిలి వెళ్లిపోయినట్టయింది.

వెర్రి పిచ్చిగా బాదంచెట్టు చుట్టూ తిరిగాను. డెబ్భై ఏళ్ల ఆ పిచ్చిముద్దుకి బామ్మ పోయిందని తెలియదు. రేపట్నించి చెంబెడు నీళ్లెవరు పోస్తారు? పై తొర్రలో కిలకిలలాడే చిలకలకి తెలియదు బామ్మ పోయిందని- రేపట్నించి గుప్పెడు గింజలు ఎవరు జల్లుతారు? చిన్నప్పుడు చిరుతిళ్లు దాచుకొన్న తొర్రలో చెయ్యిపెట్టి వెదికాను. దాన్నిండా బాదంకాయలు దాచి ఉన్నాయి. రేపట్నించి రాలిన బాదంకాయలు ఎవరు ఏరతారు?

బాదంచెట్టుని చుట్టుకున్న బామ్మ జ్ఞాపకాలు ఎన్నేళ్లయినా మర్చిపోలేను. ఆ చెట్టు నీడలో నా చిన్నతనం చెక్కు చెదరకుండా ఉంది.

*

కర్మకాండ ముగిసింది. బామ్మ ఆరో ప్రాణంగా చూసుకొన్న బంగారుమురుగు తూకానికి పెడితే అది గిల్టునగ అని తేలింది. అమ్మానాన్న, అత్తయ్య అంతా మొహామొహాలు చూసుకొన్నారు.

మనవడికి మంచి పెళ్లాం రావాలని బంగారు మురుగు కరిగించిందని వాళ్లకి తెలియదు. పెళ్లిపెద్దగా కథ నడిపించిన నరసింహం పంతులుగారు చెప్పేదాకా నాకూ తెలియదు.

బామ్మ మా ఇంటికి వస్తుంది- అన్నమాట ప్రకారం ఆవిడ బంగారుమురుగు ఆవిడకే... గాయిత్రి సాక్షిగా.

ఆంధ్రజ్యోతి సచిత్ర వారపత్రిక, 9 సెప్టెంబర్ 1993